

VISEGRÁDI Hírek



VISEGRÁD VÁROS ÖNKORMÁNYZATÁNAK LAPJA

XXXIV. évfolyam

különszám

2018. szeptember

Egy kiállítás ürügyén Adatok a visegrádi iskola történetéhez

2017. december 11-én a Művelődési Házban az iskola 230 évének történetét bemutató kamarakiállítás nyílt. A gazdag és változatos tárgyi anyagot, köztük az utóbbi években az iskolaudvaron részben feltárt 18. sz.-i temető sírjainak legszebb leleteit is szerepeltető kiállítás megvalósítóit minden elismerés megilleti, mert munkájuk eredménye igen nivós történeti bemutató lett.

A Visegrádi Hírek 2018. februári számában *Mezei Anna* ny. iskolaigazgató mint kurátor köszönetet mond a kiállítás létrehozóinak és támogatóinak, majd arra kér mindenkit, hogy az eddigi, az iskola történetét sikeresen feldolgozó munkát aki teheti, tárgyi emléanyag felkutatásával vagy írásával folytassa. Felhívásának eleget téve arra vállalkoztam, hogy a szakirodalom idevonatkozó ismeretinek újbóli felhasználásával és azokat kiegészítve az általam gyűjtött, eddig ismeretlen történeti adatokkal vázlatosan megírom az iskola 18.-19.- sz.-i történetét.

Ezekben a századokban a településeken az alsófokú iskola, ún. kisiskola működése szorosan kapcsolódott a katolikus plébániákhoz, mert azok felügyelete alatt állt. Ahhoz, hogy megismerjük a helyi iskola történetét, előbb a település kialakulását és annak egyházi helyzetét kell felvázolni.

A törökök kiűzése után az elnéptelenedett Visegrád város romjain az újratelepülés a nehéz körülmények miatt elég lassan indult. Visegrád végérvényesen 1696-ban lett lakott hely. Földesura a budai kamarai adminisztráció volt. A településen akkor 28 házas zsellércsaládot írtak össze.

I. Lipót császár-király 40 ezer rajnai aranyforint kölcsön ellenében zálogként adta 1699-ben a visegrádi uradalmat, amelynek tartozéka volt „*Maros oppidum és Kis-Oroszfa*”, *Ernst Rüdiger Starhemberg* grófnak (1638-1701), aki az 1683. évi török ostrom idején Bécs város védőinek volt a parancsnoka. Az uradalom elidegenítése előtt 1699-ben leltárt készítettek a birtokról és a róla várható jövedelmekről. Ebből a leírásból megtudjuk, hogy Visegrádon a vár, amelynek van néhány ciszternája, romos állapotú és használhatatlan. A vár alatti, Duna melletti ugyancsak elpusztult város romépületei közül

megemlítik a pénzverde és két templom romjait. Az elpusztult középkori épületek helyén akkor 51 rossz minőségű házacska állt, amelyeket magyarok, németek és rácok lakták.

A két középkori templom maradványainak helyei a Zách Klára-közben és a Széchenyi utcában már eléggé ismertek városunkban. *II. Lajos* király idejében, 1524-1526-ban a Visegrádon működő pénzverde helye valószínűleg kevésbé köztudott. A királyi kamara épülete, amelyben a mohácsi csata előtti években ezüst dénárokat vertek, valaha a Fő utcában, részben a mai plébánia alatti, részben az előtte lévő járda és úttest szakasz területén állt. A szennyvízcsatorna 1981-ben történt építéskor a plébánia előtti árokszakasban a pénzverde keleti főfalának 24 m hosszú részletét lehetett dokumentálni.

Ernst Rüdiger Starhemberg gróf meglehetősen rövid ideig birtokolta a visegrádi uradalmat, mert 1701. január 4-én fiúutód nélkül meghalt. Vagyonát a lányai és második, fiatal felesége örökölte, aki 1707-ben feleségül ment elhunyt férjénél 25 évvel fiatalabb féltestvéréhez, *Gundaker Thomas Starhemberg* grófhhoz (1663-1745). Így ő lett az örökösök gyámja és a vagyon, benne a visegrádi uradalom kezelője. *Gundaker Thomas Starhemberg* gróf, mint kiváló pénzügyi szakember, 1706-1715 között a bécsi udvari kamara elnöke volt. Beleszólása volt az 1706-ban alapított bécsi bank, a Stadt Banco gazdálkodásába. Később, az 1714-ben ugyancsak Bécsben létrehozott állami bank, Universal-Bancalitat működését is ellenőrizte. Szakértelmével igen nagy szívességet tett egymást követő két császár-királyának, *I. Józsefnek* és *III. Károlynak*, ugyanis az uralkodóház fedezni tudta a spanyol örökségért és nem mellékesen Rákóczi kurucjai ellen vívott hosszan elhúzódó háborúk költségeit. *Gundaker Thomas Starhemberg* gróft és családjának több tagját az 1723. évi országgyűlés honosította, és a királytól adományként megkapták Nagyoroszit.

A gróf 1711-ben megvette a királytól a hatvani uradalmat, de a korábbi igénylőkkel folytatott hosszas pereskedés miatt az uralkodó jóváhagyását a birtokjogra csak 1729-ben kapta meg. *Starhemberg* grófban 1728-ban

felmerült az a gondolat, hogy magyarországi birtokaira szerzetesrendeket telepít. Számításba véve a költségeket és a szoba jöhető településeket a Nagymarosra szánt, a szegény gyermekeket ingyen tanító piaristák helyett kapucinusokat telepített Hatvanba. Az indoklás az volt, hogy a kapucinusok alamizsnából is el tudják tartani magukat.

A Rákóczi szabadságharc eseményei nem érintették a gróf visegrádi uradalmát. Buda és tágabb környéke, beleértve Visegrádot is, ugyanis ezekben az években végig a császáriak kezén volt, a kuruc hadak errefelé nem jártak. Az véletlen, hogy az alsóvár melletti dombot Sibrik-dombnak nevezik. Ez a domb nem *Sibrik Miklós* kuruc ezredeskapitányról, *II. Rákóczi Ferenc* főudvarmesteréről kapta a nevét, az délszláv, szerb eredetű helynév.

Starhemberg Gundaker Tamás gróf állandóan Bécsben lakott, a visegrádi uradalmat valószínűleg soha nem látogatta meg. A gróf valójában abszontista, vagyis birtokaitól távol élő, onnan csak pénzt váró földesúr volt, gazdálkodásának módja is ezt mutatta. A mindenkori tisztartó (provisor) volt az, aki az uradalom működését irányította, és a gazdasági feladatokat végrehajtatta.

A 17. sz. végén az állandó településsé vált, mindösszesen 51 házból álló Visegrád mezőváros lakosságának szűksége lett egy templomra vagy legalább egy imaházra, ahol istentiszteletet lehetett tartani. A kis létszámú település lakóinak erejét messze meghaladta volna a vállalkozás, ha a középkori két igen jelentős méretű gótikus templomai közül valamelyiket megpróbálták volna helyreállítani. Mindkét templom romjai közt az elmúlt évtizedekben voltak régészeti kutatások, amelyek során egyik helyen sem lehetett annak nyomát észlelni, hogy ott a török időköt követően felújítások kezdődtek volna.

Valószínűbbnek tartom, hogy a törökök ellen vívott felszabadító harcok során elpusztult középkori város egyik kevésbé romos épületét kiválasztva, azt valamennyire helyrehozva alakítottak ki egy imaházat, ahol először 1701-ben tartottak misét. Ezt a mai a Rév utca 2. sz. alatti épületet felhasználva épült meg néhány év múlva a mezőváros első barokk kori plébániatemploma, amelyet 1788-ban iskola céljára alakították át.

Visegrád ikervárosában, Nagymaroson sem volt könnyű az élet a 17. sz. végén. Az 1680-as években a Buda és környékének a töröktől való visszafoglalása során keletkezett harcok miatt a református hitre áttért marosiak *Oroszi István* lelkipásztorukkal együtt elmenekültek. Az 1690-es évek végén lelkipásztorukkal együtt lassan visszaköltöztek városukba, amelynek gótikus stílusban épült egykori plébániatemploma romos állapotban volt. A város *Starhemberg* gróf birtokába kerülésekor, 1699-ben készült birtok- és jövedelem-összeírásban a településen mindössze 47 házat említenek. A következő években, a Rákóczi-szabadságharc idején sűrűn átvonuló kuruc és császári hadak és a Hont vármegyében 1709-10-ben pusztító pestisjárvány miatt tovább csökkent a mezőváros lakosainak száma. A változás 1715-1735 között következett be, mert szervezett telepítéssel

katolikus német lakosság került a városba. Az újonnan betelepültek létszáma meghaladta a már ott élőkét, ezért a reformátushitűek kisebbségbe kerültek. Kezdetben a 17-18 század fordulóján és az azt követő években is a két mezőváros, Visegrád és Maros lakóinak csekély létszáma és valószínűleg a paphiány miatt is közös plébániája volt a két településnek. A plébánosok Maroson laktak.

Az első plébános 1699-1702 között *Hergovics András* volt, aki Visegrádon is ellátta a teendőket. Két évtizeddel később, amikor Hont vármegyében is komolyabban megindult a protestánsoktól az általuk elfoglalt templomok visszavétele, 1718-ban az akkor 70 éves *Hergovics András* plébánost is meghallgatták. *Hergovics* előadta, hogy marosi szolgálata ideje alatt, bár a városnak volt református lelkésze, az egyházi teendőket mégis ő végezte, és a helyiek a stólat neki fizették.

A következő Visegráddal közös plébános 1702-1710 között *Pottmann* (vagy *Pottmár*) *Ferenc* volt, aki 1710-1715 között csak Maroson látta el papi feladatokat. Az előbbi öt éves időszakban ugyanis Visegrádon egymást követően három plébános szolgált. 1710-től 1712 elejéig *Pesthy Péter* látta el a plébánosi teendőket. Utódja 1712. április 10-től *Werner Ferdinánd Lipót* lett, aki 1714. augusztus 21-ig volt Visegrád plébánosa. Az ő idejében épült fel a régi romokon a mezőváros első, Keresztelő Szent János tiszteletére felszentelt plébániatemploma, és 1712-ben ő kezdte el az anyakönyv vezetését.

Talán a paphiány volt az oka annak, hogy *Werner Ferdinánd* távozását követően majdnem egy évtizedig nem volt plébános Visegrádon. 1715-ben *Stranzky Ferenc Antal* plébános csak az év második felében szolgált a városban. A következő plébános *Paulesicz József Mihály* volt, aki 1716-1719 között szolgált ismét mindkét városban, vagyis Maroson is ellátta a papi teendőket.

A két plébánia végleges szétválása 1720-ban következett be. Az akkor idehelyezett *Lindinger Kristóf* plébános és utódai csak a visegrádi plébánián gondoskodtak a hívekről.

A *Starhemberg* grófok magyarországi birtokainak központja (caput bonorum) Visegrád volt, mert a kezdetektől itt lakott a jószágkormányzó, a későbbiekben tisztartó (provisor), aki az uralom gazdasági feladatainak intézője volt.

Starhemberg Gundaker Tamás gróf, a család birtokainak kezelője, egyúttal Visegrád kegyura (patronus) új plébániatemplomot építtetett a mezőváros számára, amely 1712-ben lett kész. Az építkezés irányítója minden bizonnyal az akkori tisztartó, *Binder Márton* volt. A berendezést és a miseruhákat a kegyúr ajándékozta a Keresztelő Szent János tiszteletére felszentelt plébániatemplomnak. Az 1732-ben felvett Canonica Visitatio (egyházlátogatási jegyzőkönyv) szerint a templom bőven el volt látva minden szükséges felszereléssel. A kegyúr csak az épületet és annak berendezését adta, a fenntartásról és a plébános ellátásáról a helyi közösségnek kellett gondoskodnia.

Bél Mátyás Pest megyéről 1728-1733 között írt történeti földrajzi munkájában leírja, hogy Visegrád a középkori paloták köveiből épült szegény falu, amelyet német jövevények laktak. Kezdetben Visegrád ugyan szegényes, falusias jellegű volt, de a későbbiekben folyamatosan gyarapodott, és lakóinak igénye volt arra, hogy gyermekeiket taníttassák. Ebben az időben az alsófokú iskolák, az ún. kisiskolák, a katolikus plébániákhoz kapcsolódtak, azoknak a felügyelete alatt álltak. Ezekben az iskolákban katekizmust, bibliai történeteket, egyházi énekeket és az ezekhez kapcsolódóan olvasást tanították. Az oktatás célja valójában vallásos emberek kinevelése volt. Az írás és számolás tanítása nem volt általános.

Amíg Visegrádon és Nagymaroson egy plébánosnak kellett ellátni a papi teendőket, addig a szervezett oktatás megindulása nehezen volt megvalósítható. Visegrádon 1720-ban *Lindinger Kristóf* lett a plébános, aki csak itt látta el a papi feladatokat. Nagyon valószínű, hogy ő hozta létre az első visegrádi iskolát, ugyanis az első iskolamestert (ludi magister) *Baumgartner Józsefet* a források 1721-ből említik.

Az oktatás a település lakóinak anyanyelvén történt. A 18. sz. elején külön tanítóképzés nem volt, a tanítást nagyon gyakran tanulmányaikat félbehagyó diákok vállalták. Az is előfordult, hogy az oktatást a napi munkája mellett a helyi jegyző látta el.

A tanító lakásáról és az iskola épületéről a községnek kellett gondoskodnia. A községtől, esetleg a földesúrtól és a szülőktől kapta a tanító fizetségként kevés készpénzt és a csekély természetbeni juttatást.

Magyar Eszter, aki kiváló ismerője Visegrád 1684-1756 évek közötti történetének, erről az időszakról írt munkájában az anyakönyvi adatok alapján összeállította az ismert tanítók névsorát, amelyet alább közreadunk.

1721	<i>Baumgartner József</i> iskolamester (ludi magister)
1726-1732	<i>Fischer Jeromos</i> iskolamester (1725-ös adat: ludi magister) és egy személyben jegyző is
1732-1735	<i>Csaby Jakab</i>
-1740	<i>Hardgasser Menyhér</i> (csak a tanító halálának időpontja ismert)
1741-1750	<i>Kernhofer Godefrid</i> (jegyző is)
1735-1755	<i>Gebler András</i>
1756	<i>Fissender János</i>
1758-1759	<i>Johan Anton Zierlein</i>
1759	<i>Zahorszky Mátyás</i>

Mária Terézia 1777-ben hozott tanügyi rendelete, a Ratio Educationis azzal, hogy állami irányítás alá helyezte, egységesen szabályozta a magyar oktatásügyet. A rendelet megtiltotta, hogy a jegyzők tanítást vállaljanak. Rendelete, amelynek módosított változata 1806-ban jelent meg, hosszú ideig, 1868-ig volt hatályban.

Eddig nem sikerült bizonyítékot találni arra, hogy az 1721-ben megindult rendszeres oktatás helyszíne hol

volt. Arra ugyanis nincs adat, hogy a következő három-negyed század alatt külön álló iskolaépület lett volna a mezővárosban. *Magyar Eszter* feltételezte, hogy az oktatás ezekben az évtizedekben a mindenkori tanítók lakásán folyt. Az 1770-es években az akkor már összevont óbuda-visegrádi koronauradalom vezetése minden bizonnyal a királyi kamara jóváhagyásával úgy döntött, hogy a két mezővárosban, Nagymaroson és Visegrádon a települések rangjának megfelelő plébániatemplomok álljanak. Nagymaroson a részlegesen helyreállított, Szent Kereszt tiszteletére szentelt középkori eredetű templomot 1771-1772-ben *Leonard Schade* kamarai építész tervei alapján barokk stílusban alakították át. Visegrádon a szűknek bizonyult Rév utcai egyszerű kivitelű templom helyett *Leonard Schade* 1773-ban készült tervei alapján új helyszínen a Fő utcában egy nagyobb méretű, díszesebb, a város történeti múltjának inkább megfelelő templom építése kezdődött valószínűleg az évtized végén.

A királyi kamara által finanszírozott építkezés 1782-ben befejeződött, és elkészült a templom berendezése is. A főoltár és a szószék igen jó minőségű munka. Az újonnan felszentelt második, Keresztelő Szent János templom első plébánosa *Hidas László* volt. A Rév utcai templom épületének további hasznosítására öt évvel később szánta rá magát a kamara, amikor megbízásából 1787-ben *Hacker Ferenc Xavér* ácsmester készítette a tervet az épület iskola céljára történő átalakítására. A továbbiakra is földszintes épület egyik felében a tanító lakása, a másik felében egy tanterem kapott helyet. Az átépítés költségeiből csak az új tetőzet árát ismerjük. *Hacker* ácsmester 1788-ban készítette költségvetési terve szerint az új tetőzet elkészítése 2.999.-Ft kiadást jelentett. Az iskola tervén kívül még egy Visegrádra készült munkáját ismerjük, ugyanis az Országos Levéltárban 1780-ból megőrződött a lelkészlak tervrajza is.

Hacker Ferenc Xavér ácsmester, aki Buda-Újlaki esküdt és kerületi bíró volt, közmegbecsülésnek örvendett. A fővárosi levéltár budai anyagában megőrződött az ácsmester 1801. május 28-án kelt végrendelete és az október 22-én felvett hagyatéki leltár is. Az örökös nélkül elhunyt *Hacker* mester végrendeletében önérzetesen megemlíti, hogy vagyontát saját maga szerezte, és ennél fogva szabadon rendelkezik vele. A végrendelet és a hagyatéki leltár szerint ingatlanokban, arany és ezüst értékben, házai belső berendezésében, ruházatban, könyvekben az örökség értéke összesen 24.121.-Ft 20.-kr-t (krajcár) tett ki, amely akkor igen tekintélyes összegnek számított. A derék mesterembernek Budán a Landstrassén – a mai Margit körút környékén – három háza volt, a Svábhegyen négy szőlő és egy szántóföld birtokosa volt. *Hacker Ferencet* az emelte ki a korabeli Pest-Buda polgárai közül, hogy 180 kötetből álló könyvtára volt, ami abban az időben egyedülálló. Ez a mesterember széleskörű műveltségét is bizonyította.

A volt plébániatemplom épületén minden bizonnyal 1788-ban befejeztek az átalakítási munkák, és az

egyantermes iskolában még ebben az évben megkezdődhetett az oktatás. A tanulók létszáma jelenleg nem ismert, de az valószínűleg nem volt túl magas, mert egy 1817-es forrás szerint Visegrád lakossága mindössze 915 fő, amelyből 15 fő zsidó (*Hübner János* által szerkesztett lexikon adata).

A Mária Terézia és I. Ferenc által hozott tanulmányügyi szabályzatok (*Ratio Educationis*) elég hosszú időre, több évtizedre meghatározták a ország közoktatási helyzetét. Változás csak akkor következik be, amikor hazánk az európai jogállamok sorába lépett. Ez előbb rövid időre 1848-ban, majd végleg 1867-ben, a kiegyezéssel történt meg. A jogállammá lett Magyarország törvényhozó-testülete, az országgyűlés, a népiskolai közoktatás tárgyában hozott 1868. évi XXXVIII. törvénycikk legfontosabb rendelkezése az volt, hogy bevezette az általános tankötelezettséget és létrehozta az országos tanügyi szervezetet. A törvény 1. szakasza kimondja, hogy minden szülő vagy gyám gyermekeiket (ha nevelésükről a háznál vagy magán tanintézetben nem gondoskodtak) nyilvános iskolába kötelesek járattatni „életidejük 6-ik évének betöltésétől egészen a 12-ik, illetőleg 15-ik év betöltéséig”. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy az elemi népiskolai oktatás két tanfolyamot foglalt magába:

1. 6 évig (6-12 éveseknek) tartó mindennapi iskolát; a heti tanórák száma 20, esetleg maximum 25,
2. 3 évig (12-15 éveseknek) terjedő ismétlődő iskolai tanítás, heti tanórák száma télen 5, nyáron 2 volt.

Az elemi iskolákban a szorgalmi idő falun 8 hónap, városban 9 hónap volt.

Ez a törvény nagyon bölcsen meghagyta a hitfelekezeti tulajdonokban lévő valamint a saját erejükből működte-tett, nyilvános népoktatási tanintézeteket, de azokat állami felügyelet alá vonta. A törvény 27. és 28. szakasza az iskolaépületek építésére és átalakítására vonatkozó követelményeket határozta meg. A 29. és 34. továbbá a 133. és 141. szakaszok a fiú- és lánytanulók elkülönítéséről, az egy tanító által tanítandó gyermekek számáról és a tanító képzéséről szóltak. A 11. szakasz 3. bekezdése a hitfelekezeti népiskolákban kötelezően tanítandó tantárgyakat sorolta fel. A szakasz 4. bekezdése arról intézkedik, hogy az iskola a legszükségesebb taneszközökkel (táblák, természetrajzi ábrák, térképek, földgömb) legyen felszerelve.

Ahhoz, hogy a népiskolai közoktatásról szóló törvény rendelkezései végrehajtásra kerüljenek, és a rendszer hatékonyan működjön, szükség volt egy országos tanügyi szervezet kialakítására is. Ennek a részleteit a törvényben a VIII. fejezet „A népiskolai hatóságok” c. alatt foglalta össze. A 116. szakasz kimondja, hogy „Mindennemű községi népoktatási intézet közvetlenül a község hatósága alatt áll. A község a hatóságát az általa választott iskolaszék által gyakorolja.” Minden községben létre kellett hozni egy legalább 9 főből álló iskolaszéket, amelynek tagjait 3 évre választották. A katolikus hitfelekezeti iskolaszék elnöke a legtöbb esetben a helyi plébános volt.

Az iskolaszékek meglehetősen széleskörű jogokkal rendelkeztek, amely közül csak néhányat említenék. A legfontosabb talán az volt, hogy az iskolaszék választotta meg a tanítót. A szék tagjai kötelesek voltak hetente rendszeresen ellenőrizni az iskolát, szigorúan felügyeltek a tanításra és az iskolai törvények pontos végrehajtására. Feladataik közé tartozott az is, hogy gondoskodjanak az iskolai alap kezeléséről, az épület fenntartásról és az iskola tanszerekkel való ellátásáról.

A községi és hitfelekezeti iskolaszékek fölött a tankerületek, illetve az azok élén álló iskolai tanács álltak. Az iskolai tanács elnöke az oktatásügyi miniszter által kinevezett tanfelügyelő volt. Az iskolai tanács tagjait öt évre választották. A minden negyed évben összeülő tanács folyamatosan figyelemmel kísérte kerületének tanügyi viszonyait. Tapasztalatairól, észrevételeiről évente jelentést tett a megyei bizottságnak, amelyet továbbítottak a közoktatási miniszterhez. A törvény IX. fejezete a tanítók helyzetével foglalkozik. A 133. bekezdés meghatározta, hogy a törvény hatálybalépésétől tanítói kinevezést csak az kaphat, aki tanítói oklevéllel vagy azzal azonos értékű elméleti és gyakorlati vizsgával rendelkezik. A községi iskolaszék által szavazással élethosszig megválasztott tanító halála esetén özvegye és árvái a halálozás napjától számítva még fél évig a teljes fizetést kapták, és a lakást is használhatták.

A hároméves képzés után a jelöltek csak akkor kaptak tanítói oklevelet, ha minden tantárgyból írásbeli vizsgát tettek, és igazolták, hogy van tanítási gyakorlatuk. Az oklevél megszerzése előtt segédtanító az lehetett, aki a tanítóképző tanfolyamait elvégezte. Az állás elfoglalásának feltétele itt is az iskolaszék meghívása volt. A 142. bekezdés a tanítók fizetéséről rendelkezik annak ellenére, hogy azt eddig a helyi iskolaszék állapította meg. A törvény kimondja, hogy „tisztos lakáson és legalább egy negyedholdnyi kerten kívül a fizetés nem lehetett kevesebb, mint

- a. az elemi népiskolai rendes tanítóé 300 firt o.é. (oktatási év).
- b. elemi népiskolai segédtanítóé 200 firt o.é.”

A 144. bekezdés arról ugyan intézkedik, hogy ha a tanító korábban a 142. bekezdésben meghatározott összegnél magasabb fizetést kapott, akkor arra a továbbiakban is jogosult. Arról viszont nincs intézkedés a törvényben, hogy a kevesebbet keresők fizetését az iskolaszékek kötelesek felemelni.

A 145. bekezdés az oktatásügyi miniszter kezelésében létrehozandó „segélyezési pénztár”-ról történik intézkedés. Az öregség vagy betegség miatt munkaképtelenné vált tanítók és tanítónők vagy elhalálozásuk esetén az özvegyek és árvák megsegítésére létrehozott pénztár pénzügyi alapját a tanítók éves fizetésének 2 százalékából hozták létre.

Az 1868-ban a népiskolai közoktatás tárgyában hozott törvény rendelkezéseinek végrehajtása, ha lassan is, de a következő években országosan megindult. Ez alól Visegrád sem volt kivétel, ahol a katolikus hitközségnek

és *Niedermüller József* tanító ugyancsak 5 Ft-tal szerepelnek a listán. *Viktorin* állítólagos helyi kritikusa, *Szeles Mihály* királyi tanácsos viszont mindössze 1 Ft-ot fizetett. A városka lakói, akik szerény anyagi helyzetük miatt nem tudtak komolyabb összeget adni, általában 1-2 Ft-tal, ha erre sem tellett, akkor 10-20, esetleg 50 kr-val járultak hozzá az új iskola építéséhez. A helyiektől végül is 561.-Ft 36 kr-t sikerült összegyűjteni. Ez az összeg, hozzáadva a már meglévő tőkéhez, 2.414.-Ft 70 kr.-t jelentett, amely még mindig kevésnek bizonyult.

Viktorin József azontúl, hogy helyben igyekezett minél több pénzt összegyűjteni, más oldalról is megpróbált támogatást találni az új iskola építéséhez. Komoly sikerként említhetjük, hogy 1869-ben *Simor János*, esztergomi érsek, Magyarország hercegeprímása 200 Ft támogatást nyújtott. A következő évben *Erzsébet* császárné és királyné ugyancsak 200 Ft kifizetését engedélyezte magánpénztárából a Visegrádi Iskolaalap számára. *Viktorin József* élt azzal a lehetőséggel, hogy Esztergomban élő, magasabb rangú paptársaitól is kérhetett hozzájárulást. Három püspöktől, az esztergomi esperestől, az ottani papi szeminárium egyházi vezetőitől és a székesegyházi káptalanától kapott támogatást. Sikerült azt is elérnie, hogy a káptalan tagjai közül 16 fő külön, személyenként 5 vagy 10 Ft-tal támogatta az iskolaalapítványt. Felhasználva írói és szerkesztői munkája során szerzett ismeretségeit, *Viktorin* az akkori nevesebb íróktól - *Vajkay Károly*, *Török János*, *Országh Antal* - is kért és kapott támogatást. *Arányi Lajos* orvos, patológus, aki régészettel is foglalkozott, és a visegrádi vár romjainak megmentésén is fáradozott, 10 Ft-tal járult hozzá az alapítvány tőkéjéhez. Az Óbudai Kamara, ahová a visegrádi uradalom is tartozott, komolyabb összegű, 117 Ft 85 kr. támogatást nyújtott. Támogatták az iskolaalapítványt pesti gazdag kereskedők közül ketten, *Medetz Matild*, aki *Medetz József* cigaretta- és szivargyáros felesége volt, 4 Ft-ot, *Kanitz Mór* kereskedő 10 Ft-ot adományozott. *Wallenfeld Károly* Pest-terézvárosi vállalkozó, akinek Dunabogdányban és Visegrádon voltak kőbányái, ugyancsak 10 Ft-tal járult hozzá az építkezés költségeihez. A külső támogatók neveit és az általuk felajánlott összegeket „Számla” második oldalán „b.) Másféle hozzájárulás” alcím alatt sorolta fel.

Az így összegyűjtött 926.-Ft 35 kr. összeget hozzáadva a „visegrádi bevétel” 2.414.-Ft 70 kr.-hoz az iskola építéséhez induláskor 3.341.-Ft 5 kr. állt rendelkezésre. Ugyancsak a „Számla” második oldalán „B.) Kiadások” főcím alatt olvashatjuk a kivitelezés főbb tételeinek megnevezését és az azokhoz tartozó összegeket. A tíz tételben felsorolt kiadások közt a VIII. tétel szerint a 46 Ft 62 kr.-t a két tanterem felszereléséhez tartozó képek, térképek és táblák beszerzésére fordították. A kiadások végösszege 3.062.-Ft volt. Az „Egybevetés” alcím alatt a bevételből kivonva a kiadást látható, hogy az iskolaalapítvány kasszájában még maradt 279.-Ft 5 kr.

Viktorin az utolsó „Összefoglaló megjegyzés” rovatban megemlítette, ha a kifizetett 3.062.-Ft-hoz hozzáadjuk a

helyiek által elvégzett 439.-Ft értékű munkát is, akkor az új iskola felépítésének teljes költsége 3.501.-Ft-ra rúgott. Azt, hogy az összeg egy emeletes épület kialakításához bőséges vagy nagyon szerény kiadásnak számított, nem tudom megmondani. Az 1869-1870-ben épült szintén emeletes Salamontorony utcai villák építési költségeit nem ismerem, mindössze egy húsz évvel későbbi adat áll rendelkezésemre. *Görgey István* közjegyző 1895-ben a Salamon-torony alatt a Duna-parton (Fő utca 9., ma Hotel Vár) egy korábbi, földszintes lakóépületet építtetett át emeletessé felesége számára. A tizenkét szobás villa építési és bútorkkal részben történő berendezése 30 ezer Ft 81 kr-ba került.

Az 1868. évi népiskolai közoktatásról szóló törvény végrehajtása a következő években, ha lassan is, de megindult. Számos helyen új iskola épült, vagy a régieket bővítették ki. Igyekeztek megoldani a pusztákon élő gyermekek oktatását is. Ez a törvény adta meg az alsófokú népoktatás kereteit 80 esztendőn át az 1948-ban bekövetkezett államosításig. Mint az országban mindenütt, Pest megye tankerületében is a negyedévenként a tanfelügyelő elnökletével ülésező iskolai tanács rendszeresen jelentést készített. Ezek közül kettő, az 1871. és az 1872. évi a hivatalos országos lapban, a Budapesti Közlönyben is megjelent.

A Pest megyei iskolatanács 1871. december 1-i ülésről *Szász Károly* tanfelügyelő tömör összefoglaló jelentést készített a közoktatási törvény hatályba lépését követő három év alatt a megyében történt változásokról. Számos települést említ meg, ahol bővítéssel, átalakítással, vagy új iskola megépítésével javult az oktatás helyzete. Megjegyzi, hogy Visegrádon a régi, egyosztályú szűk iskola helyett két osztállyal új épült. A kedvező változások ellenére *Szász Károly* véleménye szerint a megyében még legalább 100 új tantermet kellene építeni, és ezekhez azonos számú tanítói állás létesítésére lenne szükség. A jelentésben azt is leírja, hogy az iskolai hiányzásokról nem tud pontosan beszámolni, mert az időjárás következtében megkésett szüret és egyéb őszi munkák miatt az oktatás az iskolákban október helyett csak novemberben kezdődött, és a megye 190 községe közül csak 26-ból érkezett beszámoló erről a témáról.

A Pest megyei iskolatanács 1872. november 13-án megtartott negyedéves üléséről már az új tanfelügyelő, *Szász Károly* utódja, *Nagy László* készített jelentést, amely a Budapesti Közlöny 1872. évi 267. számában jelent meg. A beszámolóban a népiskola, ha lassan is, de kedvezően alakuló, helyzetéről olvashatunk. Arról is ír, hogy munkatársa, a másod-tanfelügyelő meglátogatta az új visegrádi iskolát.

A visegrádi iskola építési munkái valószínűleg 1871 nyarának elejére befejeződtek, az épület földszintjén lévő két tantermet és az emeleten lévő két, a tanítók részére kialakított két szolgálati lakást használatba lehetett venni.

A közoktatási törvény rendelkezése szerint a főtanító *Niedermüller József* mellé, ki már kántortanítóként

1846 óta, vagyis negyed százada tanított Visegrádon, fel kellett venni egy osztálytanítót. Az iskolaszék nevében, annak elnökeként, *Viktorin József* plébános 1871. július 5-i keltezéssel az alábbi pályázati hirdetést tette közzé a Néptanítók Lapja 1871. júliusi számában:

„A visegrádi katolikus község részéről ezennel egy tanítói állomásra f. évi augusztus hó 8-ára pályázat hirdettetik.

A felfogandó tanító II-ik elemi osztály vezetésére van szárvá; kell, hogy a német és magyar nyelvet egyformán tudja, mert a tanítási nyelv német ugyan, de a magyar nyelvre is tekintettel kell lenni.

Minthogy továbbá a tanító az isteni tisztelet alatt a főtanítónak segédkezni köteles, és e tekintetben ennek alárendeltetik: ezért azokra, akik az egyházi énekben és zenében jól jártasok, különös tekintet fog fordíttatni.

Évi fizetés:

1) 300 Ft a községtől;

2) egy igen szép szobából álló szabad lakás az iskolai épületben.

Az állomást elnyerni akarók folyamodványaikat, valamint az eddig működésükre vonatkozó bizonyítványaikat – a helyi iskolaszékhez czimezve – alulírottaknál minél előbb küldjék be; augusztus 8-kán pedig, mint a mely napon a pályázók urakkal vizsga fog tartatni, reggeli 9 órakor Visegrádon személyesen jelenjenek meg.

Visegrád, júl. 5-én 1871

*Az iskolaszék nevében
Viktorin József
plébán. és elnök”*

Valószínűleg nem volt rögtön jelentkező, mert *Viktorin* az előbbi hirdetést egy hónappal később az újság 1871. augusztus 10-i számában ismét megjelentette. Két évvel később 1873-ban kénytelen egy újabb pályázati hirdetést feladni a Néptanítók Lapjában, mert Visegrádon az altanítói állás megüresedett. A lap július 3-i számában megjelent hirdetés a korábbiaktól mindössze annyiban különbözik, hogy a tanítói fizetés kiegészült 2 öl fával, amelyet a község fog megadni. A következő évben, 1874-ben a tanév végén Visegrádra ismét altanítót keresnek. *Viktorin* plébános július 20-án bekövetkezett tragikus halála miatt a lap 1874. július 31-i számában a hirdetés *Réger Ferenc* iskolaszéki jegyző neve alatt jelent meg. Ebben a pályázóknak már 350 Ft-ra emelt fizetést ígérnek. Kezdetben úgy látszik a jelentkezőknek a jövőt illetően nem tűnt ígéretesnek a visegrádi altanítói állás, mert öt év alatt négyszer kellett feladni a pályázati hirdetést. *Kratochvil Ferenc* plébános, iskolaszéki elnök neve alatt a lap 1876. október 31-i számában megjelent hirdetésben a korábbi fizetési feltételek változatlanul maradtak. A pályázók közül kiválasztottnak kötelessége lesz a második osztályt (4-5-6-ik évfolyam) és az ismétlő iskolát tanítani, és a kántori teendőkből is szükséges segédkezni.

A következő visegrádi altanítói álláshirdetést egy évtizeddel később a Néptanítók Lapja 1887. január 8-i szá-

mában találjuk. A tanév közepén megüresedett állásra a korábbi fizetési és munkakörü feltételekkel kerestek jelentkezőket.

Dr. Komlossy Ferenc (1853-1915) esztergomi kanonok, főtanfelügyelő 1896-ban hivatalos adatok alapján szerkesztette és önálló kötetként kiadta az „Esztergom Főegyházmegeyi római katolikus iskolák története” című munkáját. Minden település esetében, mielőtt a helyi iskola történetét leírná, a bevezetőben röviden ismerteti az annak helyére, lakosságára vonatkozó statisztikai adatokat és egyházának státuszát.

A „Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye pomázi járásban fekvő történelmi nevezetességű nagyközségről”, Visegrádról megtudjuk, hogy anyaegyházzal rendelkezik. Lakóinak száma ekkor 1.300 fő (németek), akik közül római katolikus 1.250 fő, evangélikus 28 fő, izraelita 22 fő volt. A tanköteles gyermekek száma 210 fő, a tanítás nyelve 1890 óta magyar volt. A helyi iskola történetéről azt leírja, hogy a 18. sz. elején betelepült németek számára 1712-ben épült első plébániatemplommal valószínűleg egyidejűleg létesülhetett. A Mária Terézia adományából épült jelenlegi, 1782-ben felszentelt plébániatemplom miatt a korábbi templomot iskolává alakították át. Majd ezt az épületet építették át 1871-ben úgy, hogy a földszintet két tanterem foglalja el, az emeleten pedig az osztálytanító és a kántortanító lakása volt. Az iskola a szükséges taneszközökkel el van látva, de nincs könyvtára, nem folyik kézimunka-tanítás és a tornaórák megtartása nem lehetséges. Nem tartozik, pedig a törvény előírása szerint ez is kötelező lenne, faiskola sem az intézményhez. Felsorolja az 1800-as években Visegrádon alkalmazott kántortanítók neveit is, amelyek a következők:

Brenner János (1812), egyúttal harangozó is volt;

Fittereder János, egy keveset magyarul is tudott;

Medveczky János (1836);

Niedermüller József (1846-1894) tanítóról megjegyzi, hogy 1893-ban, valójában 1892-ben, fényesen megünnepelték 50 éves tanítói jubileumát.

Teller Frigyes kántortanító, *Niedermüller* utódja, 1895-től tanít Visegrádon, és a magyar nyelv sikeres tanításáért ebben az évben a megyétől 25 Ft jutalmat kapott.

Ibesmasser József, aki szintén 1895 óta áll alkalmazásban Visegrádon.

A kántortanító évi összes jövedelme 653.-Ft 42 kr., az osztálytanítóé pedig 344.-Ft. Az iskolaszék elnöke *Portelki Tivadar* plébános.

Komlóssy Ferenc visegrádi iskola történetéről szóló rövid, tömör összefoglalója még azt is megemlíti, hogy 1888-ban az országos iskolaegyesület egy óvodát létesített a községben, amelyben az egyesület egy képesített óvónőt is alkalmaz és fizet. Az óvoda később állami kezelésbe került. Első adatom 1914-ből van, amikor *Abszolon Berta* állami óvónőt Znióvárjáról a saját kérésére áthelyezték a visegrádi állami óvodába. A „kisdédóvó”-ban foglalkoztatott gyermekek létszámára

vonatközoan csak egyetlen adatom van. 1894-ben *Tabiczky Józsa* óvónó 86 német és tót gyermek oktatását vezette.

Komlóssy Ferenc által készített történeti összefoglalásokhoz az iskolák anyagi helyzetét összegző táblázatok is tartoztak. Az esztergomi kerülethez tartozó visegrádi iskolával kapcsolatban a következőket találjuk.

Ingatlanok cím alatt:

Iskola, tanítói lakás –

Értéke: 11.000 Ft. Jövedelem: 300 Ft.

Szántóföld, rét stb. – Terület: 7 hold 721 négyszögöl.

Értéke: 3.331 Ft 80 kr. Jövedelem: 127 Ft 8 kr.

Alapítványok cím alatt:

Iskola vagy tanító részére –

Értéke: 865 Ft 90 kr. Jövedelem: 38 Ft 96 kr.

Tanulók részére –

Értéke: 120 Ft. Jövedelem: 5 Ft 40 kr.

Egyéb jövedelmek címen:

Termények pénzértékben: 203 Ft 64 kr.

Tandíj: 422 Ft.

Adományok: 38 Ft 38 kr.

Stóla: 112 Ft 16 kr.

Állami segínyt a táblázatban szereplő többi iskolához hasonlóan a visegrádi sem kapott.

Az osztálytanító *Ibessmasser József* három évvel később megvált visegrádi szolgálati helyétől, ezért 1898 októberében új jelentkezőt keresnek. A pályázati hirdetésben, eltérően a korábbi feltételektől, már magyar nyelvű segédtanítói állás szerepel. Lehetőleg olyan jelentkezőket várnak, akik ügyesen rajzolnak, és a német nyelvet valamilyen szinten bírják. A fizetés is változott valamennyit, az első korpótlék eléréséig évi 50 Ft drágasági pótlékot kaptak. Úgy látszik, a segédtanítók gyakrabban váltogatták munkahelyüket, a visegrádi iskolába hat évvel később, 1904 szeptemberében kerestek új jelentkezőket. A pályázati feltételek ugyanazok voltak, mint korábban. Fizetségként majdnem hasonlókat ígértek. A legszükségesebb bútorokkal berendezett egyszobás lakáson kívül a szokásos fizetést adták meg, most már koronában számolva. Ez azt jelentette, hogy a forint és a korona 1:2 átváltási arányát figyelembe véve, a 350 Ft helyett 700 korona ugyanaz a fizetés; a 100 korona drágasági pótlék a korábbi 50 Ft-nak felelt meg. A változás mindössze annyi, hogy a jelentkezőknek 20 korona (10 Ft) fűtésátalányt is ígértek.

Az 1900-as évek elején a visegrádi tanítók nehéz helyzetben voltak, mert 220-ra növekedett a tanulói létszám. Ennyi gyermeket kellett a két tanítónak a két tanteremben tanítani. Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk 34. bekezdése pedig előírta, hogy a tanító 80 gyermeknél többet nem taníthat. Ezért a vármegye szolgabírája 1903-ban Visegrád nagyközség vezetőségének iskolabővítést írt elő, és javasolta újabb két tanterem építését, továbbá a tanszemélyzet létszámának emelését. Már a kezdetekben felmerült annak a lehetősége, ha a képviselő-testület és az egyház a

bővítés terheit nem tudja vállalni, akkor az új épület építését az állam költségén végzik el, és az állam hozzájárul az új tanszemélyzet bérköltségeihez is. Ez az ajánlat a gyakorlatban a visegrádi katolikus iskola részleges államosítását jelentette. A helyi képviselő-testület 1903. december elején megtartott ülésén ezt az ajánlatot nem fogadta el, mivel az iskolaszék elnöke, *Portelki Tivadar* plébános erélyesen tiltakozott ellene, sőt december 23-án az iskolaszék vállalta, hogy egy új, harmadik osztály indításáról gondoskodik. A végső döntés a képviselő-testület 1904. január 23-i ülésén sem született. Később a helyiek az anyagi hiánya miatt kénytelenek voltak elfogadni az államosítást. Az új, két tanteremet magába foglaló épület 1908-ban a Rév utcával párhuzamosan, az utcai fronton épült meg. Ezt az épületet bontották el 2017-ben új iskola építése miatt.

A visegrádi iskolaügy a sajtóban is hangot kapott. Az Esztergom c. hetilap három számában is (1904. január 10-i, 17-i, 24-i számok) foglalkozott „Visegrádi torzsalakodások” címen az iskola államosításával, mert azt a katolikus egyház elleni intézkedésnek vélték.

A vármegye közigazgatási bizottságának 1902. novemberi ülésén *Tóth József* megyei kir. tanfelügyelő javasolta, hogy intézzenek feliratot a hercegprímáshoz, hogy a visegrádi római katolikus iskola német nyelvű feliratát távolítsák el. Az iskola magyar nyelvű megnevezése Római Katolikus Elemi Népiskola Visegrád volt.

Az új, kéttantermes iskolaépületben az oktatás 1908 őszén kezdődött meg. A Néptanítók 1908. évi 39. számában megjelent pályázati hirdetés szerint Visegrádra két tanítónőt keresnek, akik „lehetőleg zenében és énekben jártasak legyenek”, és kívánatos a német nyelv ismerete is. Feladatuk a rájuk bízott osztályt önállóan vezetni, valamint tanítaniuk kell a gazdasági ismételőiskolában is. „Fizetésük 200-200 korona a hitközség pénztárából, 800-800 korona államsegély”. Ezen kívül még 200-200 korona laktért is kapnak.

A visegrádi iskola további történetét nem kutattam. A két világháború közötti évtizedekből számos tárgyi és személyes emléket őriznek városunk lakói, így a további részletek eléggé ismertek. Egyetlen, talán eddig nem közismert adatot azért szeretnék közzétenni. A Szent Benedek Rend esztergomi Szent István Gimnáziumának és Általános iskolájának 1947-48-as tanévről szóló évkönyve szerint 1947 novemberében a visegrádi r.k. általános iskola fiókiskolaként csatlakozott az esztergomi általános iskolához. Sajnos a csatlakozás ténylegesen nem valósult meg, mert a kommunisták 1948-ban államosították az ország összes egyházi iskoláját (1948. XXXIII. törvénycikk).

A több mint két évszázadon keresztül működő visegrádi katolikus iskola számos kántortanítója közül kiemelkedő személyiség *Niedermüller József* tanító volt, aki 1824. március 16-án született Visegrádon. A budai tanítóképző intézet elvégzése után 1842-ben 18 évesen Leányvárra került segédtanítónak, majd négy évvel később, 1846-ban

megválasztják Visegrádra kántortanítónak. Szülővárosában tanított 48 éven át, egészen 1894-ig, nyugdíjba vonulásáig.

Niedermüller tanító nevével először a *Viktorin József* plébános által összeállított, az iskolabővítésére 1869-1871 között adományozók névsorában találkozunk. Az új iskola megépítését követően egy segédtanítót is alkalmaztak.

Niedermüller József igazgatótanítónak (Oberlehrer) lépett elő, amely tisztséget nyugdíjazásáig viselte. Nehéz életkörülményei miatt 1873 decemberében fizetésemelést kérő beadvánnyal fordult a visegrádi iskolatanácshoz. A beadványra 1873. december 28-i keltezéssel válaszolt az iskolatanács elnöke, *Viktorin József* plébános. Ebben a válaszlevélben, amelynek másolatát a Művelődési Házban megrendezett kiállításon láthattunk, az iskolatanács helyt adott a kérelemnek, és a tanító éves fizetését a korábbi 80 Ft-ról 1874. január 1-től évi 120 Ft-ra emelte. Ez a megemelt fizetés sem volt túl magas. Összehasonlításként csak az az adat áll a rendelkezésemre, hogy 1867 októberében a Visegrádon létesített postára a hivatali átalánnyal együtt ugyanekkora összegért, vagyis 120 Ft-ért kerestek postamester. Az említett válaszlevél 2. pontjában az igazgatót arra kéri, hogy mindkét osztályban nagyobb figyelmet szenteljen a magyar nyelv oktatására, mert az hasznos a német anyanyelvű gyermekek számára, de egyébként is az „országos” törvény is előírja. Ez nem egészen így volt. Az 1868. évi XXXVIII. törvény-cikk 58. bekezdése ugyanis kimondja: „Minden növendék anyanyelvén nyerjen oktatást, a mennyiben ez a nyelv a községben divatozó nyelvek egyike.”

Még egy megjegyzést tennék a válaszlevél szövegéhez. Ezekben az évtizedekben, amelyben a válaszlevél íródott, a hazai német nyelvű szövegekben nagyon gyakran a forint helyett a gulden szót használták, magyarra fordításakor minden esetben a forintot kell érteni alatta.

Niedermüller tanító szerény fizetését – mint számos hasonló helyzetű pályatársáét is – időnként kiegészítették az esztergomi főegyházmegye által kezelt iskolaalapítványokból, illetve azok kamataiból az évenként odaítélt támogatások. A visegrádi kántortanító egy-egy alkalommal így kapott 30 Ft-ot 1886-ban, 1888-ban, 1889-ben és 1891-ben, nyugdíjba vonulása előtti évben, 1893-ban 80 Ft-ot, a következő évben pedig 50 Ft-ot.

Az akkor már több nemzedéknyi gyermekereget tanító, közszeretnek és tiszteletnek örvendő kántortanító tanítói pályafutásának ötven éves jubileumát Visegrád község lakossága 1892-ben „fényes külsőségek” között ünnepelte meg. A 46 éve Visegrádon tanító *Niedermüller József* 1842-ben Leányváron kezdte segédtanítóként pályáját, tehát a félévszázad innen számítódik. Amint arról a korabeli újságok híradásából lehet értesülni, 1892. július 24-én az ünneplés a község lakóinak tömeges részvételével a templomban *Portelki Tivadar* plébános által megtartott istentisztelettel kezdődött, amikor méltatták az tanító érdemeit. A mise után a népzenezővel kísérték át a jubilánst az iskolába, ahol a kör-

nyékbeli tanítók élén *Tóth József* Pest megyei tanfelügyelő üdvözölte a veteránt. Az ünneplés végül lakomával zárult. A Budapesti Hírlap tudósítója még azt is hallotta, hogy a miniszter *Niedermüller Józsefet* kitüntetésre ajánlotta a királynak. Ez álhírnek bizonyult, mert királyi kitüntetésre nem került sor. A kitüntetés helyett viszont 1892 szeptemberében a vallás és közoktatásügyi miniszter adományozása révén bekerült a Széchenyi-Kolonics-féle segélydíj alapítvány által támogatottak közé, évi 63 Ft-os segélydíjat kapott. Az alapítványt olyan katolikus vallású, lehetőleg nemesi származású, keresetképtelen idős férfiak részére hozták létre, akik a népoktatás és a közszolgálat terén „érdemesen” működtek. A meggyengült egészségű *Niedermüller József* 1894-ben kénytelen volt maga mellé segítséget keresni. A Néptanítók Lapja az évi augusztus 16-i számában megjelent pályázati hirdetéssel, ideiglenes megbízással, olyan okleveles kántortanítósegéd jelentkezését várja, aki a német és magyar nyelvet bírja. A jelentkező a havi 10 Ft-os fizetésen felül *Niedermüller József* kántortanítónál teljes ellátást kap világítással és mosással, sőt gyakorlásra zongora is rendelkezésére áll.

1894 végén munkaképtelenné vált visegrádi római katolikus 70 éves kántortanító nyugdíjba vonult, részére az egyházmegye évi 200 Ft nyugdíjat állapított meg. Esztergom városának ma is az egyik legközismertebb és leginkább tisztelt személyisége, *Majer István* (1813-1893) teológiai doktor, nagyprépost, aki számos kiemelkedő jelentőségű tevékenysége mellett színvonalas és olvasmányos kalendáriumot szerkesztett és adott ki 1856-tól „István bácsi naptára” címmel főleg a közép- és középső osztálybeliek részére, hogy az olvasási kedvet növelje. A népszerű kiadvány szerkesztését 1871-1906 között *Kőhalmi (Klimstein) József* vette át és végezte a naptár megszűnéséig. *Kőhalmi*, aki szintén pap volt, 1867-ben Nagymaroson káplánként teljesített szolgálatot, innen adódott személyes ismeretsége *Niedermüller Józseffel*. *Kőhalmi* ismerte és igen nagyra becsülte a visegrádi kántortanító pedagógiai munkáját. Az 1893. évre kiadott naptárban rövid, méltató írásban mutatta be a félévszázados jubileumát ünneplő *Niedermüller Józsefet*. A bemutató íráshoz valószínűleg fotó alapján készült egy metszet, a tanító arcképe.

Úgy gondolom, hogy az arcképpel ellátott méltató írás másolatát csatolom a cikkemhez, mert az abban leírt pedagógiai elvek a mai napig érvényesek.

A visegrádi önkormányzat 2015-ben „Niedermüller József díj”-at alapított, amely Visegrád Város érdekében végzett közszolgálat elismeréseként adományozható.

A visegrádi iskola további történetét kutatók figyelmébe ajánlanám:

Magyar Eszter: Visegrád története 1684-1756
Pest Megyei Levéltári Füzetek 28., Budapest, 1998.

Magyar Eszter: Visegrád
Száz magyar falu könyvesháza sorozat Budapest, 2000.



Niedermüller József.

Mezei Anna: Oktatás, nevelés, iskolatörténet
Cseke László szerkesztésében *Visegrád ezer éve c. kötetben, Visegrádi Önkormányzat, 2010.*

Komlóssy Ferenc: Az Esztergom Főegyházmegyei
római katolikus iskolák története
Esztergom, 1896.

Az Esztergom Főegyházmegye Körlevelei 1851-1955.

Ludovicus Némethy: Series Parochiarum et
Parochorum Archi-Dioecesi Strigoniensi,
Strigonii, 1894.

Végül köszönettel tartozom kedves ismerősömnek, dr. Bassola Péter egyetemi tanárnak, professzor emeritusnak a német szövegek fordításáért. Barátomnak és kollégámnak dr. Horváth Istvánnak, az esztergomi Balassa Bálint Múzeum nyugalmazott igazgatójának azért tartozom köszönettel, mert magánkönyvtárában meglévő „István bácsi Naptára” 1893-ik évi kötetéből kimásolta és rendelkezésemre bocsátotta a Niedermüller kántortartóról szóló írást.

Szőke Máttyás
c. múzeumigazgató

A legméltóbbak egyike, a ki megérdemli
a tiszteletet, a legmagasabb elismerést.
Zselizi.

Niedermüller József visegrádi néptanító.
(Ötvenéves tanítói jubileuma alkalmából.)
(Képpel.)

Ha néptanító 50 évig szolgálva az egyháznak, hazának és a társadalomnak, hivatását pontosan és buzgón teljesítette — éppen úgy szolgált hazájának, mint akármelyik derék férfia közéletünknek.

Különösen áll ez azon néptanítókra, kik
István bácsi Naptára.

idegen ajkú nép között teljesítik hazafias szolgálatukat, nevelvén a hazának idegen ajkú bár, de jó magyarokat, jó és lelkes hazafiakat.

Ilyen derék bajnoka a néptanítás ügyének a visegrádi néptanító, kinek arcképét és rövid életrajzát közöljük hosszú éveken át folytatott, hivatásos kötelességteljesítésének 50 éves jubileuma alkalmából.

Magunk sokszor győződünk meg nevezett derék férfin csendes beható működésének eredményes voltáról, valahányszor a visegrádi népiskolát meglátogattuk mint nagymarosi káplán.

4

50

Nagy életrajza, terjedelmes irodalmi működése a tanügyi irodalom terén Niedermüllernek nincs.

De vannak mély és áldásos nyomai a visegrádi népben, melynek iskoláiból az ő vezetése alatt egy egész derék nemzedék került ki; munkában erős, szorgalomban páratlan; hazafiságban szilárd és el nem tántorodó, vallásosságban és jó erkölcsök gyakorlásában példányszerű nemzedék.

Ezek áldják az ő csendes, termékeny működését; egyházi hatósága elismeréssel van tevékenysége iránt; itt közölt arcképét is tanfelügyelője, a főt. esperes utján nyertük, hogy István Bácsi Naptárában, — mely a derék tanítók iránt mindig elismeréssel volt, van és lesz, — közöljük.

Arcképét midőn közöljük és *ötven évig tartott* tanítói működése alkalmából neki itt és ezen uton az *elismerés* nyilvános koszorúját átszolgáltadjuk: csatlakozunk kartársaihoz, számos tanítványainak, tisztelői ezreinek jó kívánságaihoz!

Az Isten őt nyugalmas életben, felszázados pályájának eredményeire visszatekintő

megelégedésben, övéi javára, még sokáig az emberi kor legvégső határáig éltesse!

Niedermüller József, született *Visegrádon*, Pelt-Pilis-Solt-Kiskunmegyében 1824 márczius 16-án. Tanulmányainak több helyen való eredményes elvégzése után, a *budai tanítóképző intézetben* befejezte és ugyanott 1842-ben, július hó 24-én *képesítő oklevéllel* ellátva, még azon évben *Leányvárra* küldetett tanhatósága által segédtanítónak.

Négy évvel később, 1846-ban visegrádi kántortanítónak választott meg és azóta itt ez értelmes mezővárosban mai napig működik áldásosan, tehát 50 éven át a *tanítói pályán*.

Készültségét a tanítói pályán, helyes és jó módszerét az ismeretek közlésben alkalmas nevelői jellemét és sikereit a tanítványok ezrei dicsérik és elismeréssel ünneplik.

Ünnepli Visegrád városa is. Ezt másoknak is épülésére és örömeire közölvén, szívből járulunk számos tisztelői jó kívánságaihoz és a távolból küldünk neki egy igen szívélyes *Éljent!* *Köszönet.*